

การห้ามบรรเลงดนตรีในประวัติศาสตร์ไทย

ณรงค์ เขียนทองกุล

ในยามใดที่บ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรือง ดนตรีภายในประเทศก็เจริญรุ่งเรือง ตามสภาพบ้านเมืองไปด้วย จนทำให้การบรรเลงดนตรีมีมากมาย จนเกิดความเดือดร้อนรำคาญใจแก่ผู้ได้ยินหรือพบเห็น เพราะจำนวนนักดนตรีและวงดนตรีมีมากเกินไป ก่อให้เกิดปัญหาสืบเนื่องจากการบรรเลงดนตรีนั้น ผู้บริหารประเทศ เจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองต้องออกกฎหมายห้ามการบรรเลงดนตรี ส่งผลให้เกิดผลกระทบในแง่บวกและแง่ลบในวงการดนตรีไทย มีผลสืบเนื่องต่อการพัฒนาดนตรีไทยต่อมา

ประวัติศาสตร์ดนตรีไทยได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับการห้ามบรรเลงดนตรีไทยไว้ ๓ ครั้งใหญ่ๆ โดยมีหลักฐานปรากฏอยู่ตามลำดับระยะเวลา ดังนี้

ครั้งที่ ๑ การห้ามบรรเลงดนตรีไว้ในกฎมนเฑียรบาล สมัยกรุงศรีอยุธยา ดังหลักฐานการกฎหมายตราสามดวง รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีรายละเอียดที่เกี่ยวกับการห้ามบรรเลงเครื่องดนตรี ห้ามร้องเพลง และมีบทลงโทษมีอยู่ใน

ตอนที่ ๑๕

“แต่ประดุแสดงรามถึงสระแก้ว ไอยการหมื่นไทวาริก ผู้ชายหญิงเจรจาด้วยกันก็ดี นั่งในที่สงัดก็ดี อนึ่งทอดแหแตกเบ็ดลุ่มส้อนซ่อนขนาง แลร้องเพลงเรือเป่าขลุ่ยเป่าปี่ ตีทับขับรำให้ร้องที่นั่น ไอยการหมื่นไทวาริก ถ้าจับได้โทษ 3 ประการ ประการหนึ่งให้ส่งมหาดไท ประการหนึ่งให้ส่งอัครภักดิ์ ประการหนึ่งให้ส่งสักลงหญ้าช้าง” (กรมศิลปากร, 2521: 37)

และตอนที่ ๒๐

“อนึ่งในท่อน้ำในสระแก้ว ผู้ใดขี่เรือคฤเรือปทุมเรือกูปแลเรือมีสาตราวุธ แลใส่หมวกคลุมหัวนอนมาชายหญิงนั่งมาด้วยกัน หนึ่งชเลาะตีค้ำกัน ร้องเพลงเรือเป่าปี่ขลุ่ย สีซอดีดเข้กระจับปี่ตีโตนทับให้ร้องที่นั่น... อนึ่งพิริยหมู่แขกขอมลาวพม่าเมงมอญมสุมแสงเงินจามชวานานา ประเทศทั้งปวง แลเข้ามาเดรินทำยสนมก็ดี ทั้งนี้ไอยการขุนสนมห้าม ถ้ามิได้ห้ามปรัมเกาะกุมเอามาถึงศาลา ให้แก่เจ้าน้ำเจ้าท่าแลให้นานาประเทศไปมาในทำยสนมได้โทษเจ้าพนักงานถึงตาย

ณรงค์ เขียนทองกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาศิลปนิเทศ

และซึ่งต่างประเทศเดินไปมาได้แต่ถึงโรงช้างพ่อ ถ้าเขาในสนามใช้ โยโยการ
ขุนดาบเอามาว่ากล่าว ถ้าขุนดาบมิได้เอามาว่า โทษขุนดาบสังแก่มหาดไทย”
(กรมศิลปากร, 2521: 38)

เนื้อความสำคัญที่กล่าวอ้างที่ในตอน 15 มีการห้ามการบรรเลงเครื่องดนตรี
ได้แก่ ขลุ่ย ปี่ ทับ และการห้ามร้องเพลงเรือ ขับรำ และโห่ร้อง มีบทลงโทษ 3 ประการ
คือ สังฆมหาดไทย ส่งให้องครักษ์ และให้สีกองหลวงช้าง และในตอนที่ 20 มีการห้ามการ
บรรเลงเครื่องดนตรี ได้แก่ ปี่ ขลุ่ย ซอ จะเข้ กระจับปี่ โทน ทับ นอกจากนี้มีการห้าม
ร้องเพลงเรือและโห่ร้อง มีบทลงโทษแก่โยโยการ ขุนท้ายสนมผู้ควบคุมดูแล ถ้าไม่ห้าม
หรือจับกุม เจ้าพนักงานถูกลงโทษถึงตาย

ผลกระทบจากการห้ามบรรเลงดนตรีไทยครั้งแรกเท่าที่หลักฐานปรากฏนี้ ทำให้
ทราบถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดนตรีไทยในสมัยอยุธยาว่ามีความเจริญรุ่งเรืองเป็น
อย่างมาก เพราะจากการออกกฎหมายเทียบบาลห้ามการบรรเลงดนตรีในเขตพระราชฐาน
แสดงให้เห็นว่า ผู้คนในสมัยกรุงศรีอยุธยานิยมการบรรเลงดนตรีกันอย่างกว้างขวางทั่วไป
และคงจะมีจำนวนวงดนตรีที่บรรเลงมากมายจนก่อให้เกิดปัญหา ซึ่งสันนิษฐานได้ว่า
บรรเลงมากจนไร้ขอบเขต จนกระทั่งล้ำเกินเข้าไปใกล้เขตพระราชฐาน ก่อให้เกิดความ
เดือดร้อนรำคาญแก่ผู้คนภายในวัง อีกสาเหตุหนึ่งคงจะเกรงว่า มีการช่องสุมกำลั้งไพร่พล
กำลั้งคนในการจะก่อการกบฏโดยเอาการบรรเลงดนตรีมาบังหน้า ภายในเรือมีการช้อน
กำลั้งคนมาด้วย เพราะฉะนั้นการควบคุมมิให้มีการบรรเลงดนตรีใกล้เขตพระราชฐาน
ด้วยเกรงจะมีการก่อการร้ายหรือการก่อการกบฏด้วย จึงสืบเนื่องจากสภาพการเมืองการ
ปกครองในสมัยอยุธยาตอนต้นมีการแย่งชิงราชสมบัติอยู่เนื่อง ๆ

ผลสืบเนื่องอันเป็นประโยชน์จากการศึกษากฎหมายเทียบบาลในสมัยสมเด็จพระบรม
ไตรโลกนาถนั้น ในเชิงของประวัติศาสตร์การดนตรีไทย ทำให้ทราบถึงเครื่องดนตรีไทยที่
ปรากฏในสมัยอยุธยา และได้มีข้อสันนิษฐานเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีไทยเพิ่มขึ้น

เครื่องดนตรีที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานกฎหมายเทียบบาล ตอนที่ 15 และตอนที่ 20
มีเครื่องดนตรี ได้แก่ ขลุ่ย ปี่ ทับ ซอ จะเข้ กระจับปี่ โทน นักวิชาการทางด้านดนตรีไทย
ได้สันนิษฐานเกี่ยวกับเครื่องดนตรีที่ปรากฏว่า เมื่อนำเครื่องดนตรีที่ปรากฏมาจัดเป็นรูป
วงดนตรีไทยแล้ว น่าจะได้วงมโหรีวงหนึ่งและวงที่มีลักษณะคล้ายกับวงเครื่องสายใน
ปัจจุบันอีกวงหนึ่ง สันนิษฐานต่อไปว่าอาจจะเรียกว่า “ดนตรี” ดังปรากฏในกฎหมายเทียบบาล
ที่ว่า “เรือจะเข้แหม่ทั้งสองข้าง ช้ายดนตรี ขวามโหรี” คำว่า “ดนตรี” แปลว่า **ผู้มีสาย**

พอสรุปได้ว่า การดนตรีไทยสมัยอยุธยาที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากกว่าแต่สมัยก่อน หรือเมื่อครั้งกรุงสุโขทัยเรื่องอำนาจ เพราะแม้แต่ประชาชนทั่วไปก็นิยมเล่นกันมาก

ครั้งที่ ๒ การห้ามบรรเลงดนตรีเกิดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ ตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 สืบเนื่องจากในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ เกิดมีกบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ ได้เข้ามายึดครองพื้นที่ในเขตภาคอีสานต้องการผนวกดินแดนภาคอีสานให้เข้าเป็นส่วนของอาณาจักรล้านช้าง ภายหลังได้ถูกปราบปรามลง เมื่อพ่ายแพ้ ทางกรุงเทพฯ ได้กวาดต้อนเชลยศึกชาวลาวลงมากรุงเทพฯ โดยมีแหล่งพำนัก คือ บริเวณบ้านลาว ใกล้กับบ้านแขกในเขตธนบุรี เชลยศึกชาวลาวส่วนใหญ่ก็นิยมการละเล่นแอ่วลาวเป่าแคน จะเป็นกันเกือบทุกคน จนเป็นการละเล่นที่เฟื่องฟูและนิยมเป็นอันมาก ประชาชนทั่วไปสนใจการแอ่วลาวเป่าแคนมาก จนเป็นเหตุให้ดนตรีไทยซบเซาลง ขาดผู้เล่นผู้บรรเลง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง จึงออกประกาศห้ามการเล่นแอ่วลาวเป่าแคน เมื่อ พ.ศ. 2408 ไว้ดังนี้

267 ประกาศห้ามมิให้เล่นแอ่วลาวแคน ณ วันศุกร์ เดือน 12 แรม 14 ค่ำ ปีฉลู สัปตศก

“...มีพระบรมราชโองการดำรัส แก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยแลทวยราษฎร์ ชาวสยามทุกหมู่ทุกเหล่าในกรุง แลหัวเมืองให้ทราบพระกระแสพระราชดำริว่า เมืองไทยเป็นที่ประชุมชาวต่างประเทศต่างภาษาใกล้ไกลมากด้วยกันมานานแล้ว การเล่นพ็อนรำขับร้องของภาษาอย่างต่างๆ เคยมีมาปะปนเป็นที่ดูเล่นฟังเล่นต่างๆ สำราญ เป็นเกียรติยศบ้านเมืองก็ได้อยู่ แต่ถ้าของเหล่านั้น คงอยู่ตามเพศตามภาษาของคนนั้นๆ ก็สมควร หรือไทยจะเลียนเอามาเล่นได้บ้างก็เป็นดีอยู่ว่า ไทยเลียนใครเลียนได้เหมือนอย่างพระเทศนามหาชาติว่าอย่างลาวก็ได้ ็อย่างมอญก็ได้ ัวอย่างพม่าก็ได้ ัวอย่างเขมรก็ได้ ก็เป็นดี แต่จะเอามาเป็นพื้นไม่ควร ต้องเอาอย่างไทยเป็นพื้น อย่างอื่นๆ ว่าเล่นได้แต่แหล่งหนึ่งสองแหล่ง”

ก็การบัดนี้เห็นแปลกไปนัก ชาวไทยทั้งปวงละทิ้งการเล่นสำหรับเมืองตัว คือ ปี่พาทย์มะโหรี เสภาเครื่องท่อน ปรบไ้ สักระวาเพลงไ้ เพลงไ้ป่าเพลงเกี่ยวข้าวและละครร้องเสียดหมดพากันเล่นแต่ลาวแคนไปทุกหนทุกแห่งทุกตำบลทั้งผู้ชายผู้หญิง จนท่านที่มีปี่พาทย์มะโหรีไม่มีผู้ใดหาต้องบอกขายเครื่องปี่พาทย์เครื่องมะโหรี ในที่มีงานการโกนจุกบวชนาคก็หาลาวแคนเล่นเสียดหมดทุกแห่ง ราคาหางานหนึ่งแรงงานถึงสิบตำลึง การที่เป็นอย่างนี้ ทรงพระราชดำริเห็นว่า ไม่สู้งามไม่สู้ควรที่การเล่นอย่างลาวจะมาเป็นพื้นเมืองไทย ลาวแคนเป็นข้าของไทยๆ ไม่เคยเป็นข้าลาว จะเอาอย่างลาวมาเป็นพื้นเมืองไทยไม่สมควรตั้งแต่พากันเล่นลาวแคนมาอย่างเดียวกัก็ว่าสิบปีมาแล้ว จนตกเป็นพื้นเมือง และสังเกตดูการเล่นลาวซุกซุมที่ไหน ฝนก็ตกน้อยร่วงโรยไป ถึงปีนี้ข้าวในนารอดตัวก็เพราะ

น้ำป่ามาช่วย เมืองที่เล่นลาวแคนมา เมื่อฤดูฝนๆ ก็น้อยทำนาก็เสีย ไม่มองงามทำขึ้นได้บ้างเมื่อ ปลายฝน น้ำป่ากระโชกมากก็เสียหายหมด เพราะฉะนั้นทรงพระราชวิตกอยู่ โปรดให้ขออ้อนวอนแก่ท่าน ทั้งหลายทั้งปวง ที่คิดถึงพระเดชพระคุณจริง ๆ ให้งดการเล่นลาวแคนเสียอย่าหามาดูแลฟังอย่าให้ เล่นเองเลย ลองดูสักปีหนึ่งสองปี การเล่นต่างๆ อย่างเก่าของไทย คือ ละครฟ้อนรำ ปี่พาทย์ มะโหรี เสภาครึ่งท่อน ประบอก สักกระวา เพลงไก่อ่า เกี่ยวข้าว และอะไรๆ ที่เคยเล่นมาแต่ก่อนเอามาเล่นมาภู ขึ้นบ้าง อย่าให้สูญ เล่นลาวแคนขอให้งดเสียเล็กเสียดักปีหนึ่งสองปีลองดูฟ้าฝนจะงามไม่งามอย่างไร ต่อไปข้างหน้า

ประกาศอนนี้ถ้ามีฟังยังขึ้นเล่นลาวแคนอยู่จะให้เรียกภาษีให้แรง ใครเล่นที่ไหนจะให้เรียก ภาษีให้แรงใครเล่นที่ไหนจะเรียกให้แต่เจ้าของที่แลผู้เล่น ถ้าลักเล่นจะต้องจับปรับให้เสียภาษีสองต่อ สามต่อ

ประกาศมา ณ วันศุกร์ เดือน 12 แรม 14 ค่ำ ปีฉลู สัปตศก” (ประชุมประกาศ รัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2405-2408, 2504: 289-291)

เหตุผลในการห้ามแ่วลาวเป่าแคนนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้เหตุผลในการห้ามครั้งนี้ มีสาเหตุที่สำคัญ คือ เรื่องของการรักษาวินัยธรรมที่เป็น ของชาติ เน้นเรื่องปลูกจิตสำนึกของความเป็นชาตินิยม และยังคงอ้างเหตุที่เกี่ยวกับ ภูมิประเทศภูมิอากาศของชาวลาวว่า เป็นเหตุให้ฟ้าฝนแล้งในประเทศสยาม ขอให้มีการ งดเว้นการเล่นแ่วลาวเป่าแคนเสียสัก ๑-๒ ปี ถ้ามีผู้ขัดขืนจะมีบทลงโทษต้องเสียภาษี

ผลสืบเนื่องจากการห้ามแ่วลาวเป่าแคนที่เกี่ยวข้องกับดนตรีไทยที่น่าสังเกต คือ ต่อมาการบรรเลงดนตรีไทยได้มีการฟื้นฟูเพิ่มขึ้น ในส่วนของการแ่วลาวเป่าแคนได้มีการ เปลี่ยนแปลงรูปแบบหรือมีการพัฒนารูปแบบไปเป็นการการแ่วเคล้าซอ ดังที่เอนก นาวิกมูล (2523: 293) ได้สันนิษฐานไว้ในหนังสือเพลงนอกศตวรรษ ว่า

“...เพลงแ่วก็คงมีมาแล้วไม่ต่ำกว่า 100 ปี ใครคนไหนเอาแบบอย่างมาจากใคร ก็ไม่รู้ แต่เพลงแ่วนั้นต้องมาจากทางอีสาน ไม่ว่าโดยชื่อหรือบางถ้อยคำและ ในบทไหว้ครู เราก็มองเห็นว่า อีสานเป็นต้นแบบเพลงชนิดนี้...”

จากเหตุผลที่ได้อ้างมาแล้วน่าจะสันนิษฐานได้ว่า การแ่วเคล้าซอได้ต้นแบบมา จากการแ่วลาวเป่าแคน ซึ่งนิยมเล่นต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นิยมแสดงกันตามโรงบ่อนเบี้ย ซึ่งมีคณะแ่วเคล้าซอคณะที่สำคัญที่มีชื่อเสียงต่อมา คือ วงของบิดาหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดุริยชีวิน) และคณะครูเพ็ญ ปัญญาพล

ครั้งที่ ๓ การห้ามบรรเลงดนตรีไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล จอมพลแปลก พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ท่านมีแนวความคิดเรื่องลัทธิชาตินิยมและรักชาติเป็นสำคัญ ได้มีการออกประกาศ “รัฐนิยม” เพื่อวางแนวปฏิบัติและกรอบความคิดและพฤติกรรมให้แก่ประชาชนในประเทศ ออกมาทั้งสิ้นจำนวน ๑๒ ฉบับ ในส่วนประกาศที่เกี่ยวข้องกับดนตรีไทย ดังนี้

- ประกาศรัฐนิยมฉบับที่ ๓ ว่าด้วยการใช้ประเทศ ประชาชน และสัญชาติ ได้ส่งผลกระทบต่อวงการดนตรีไทย สำคัญส่วนหนึ่งแห่งประกาศรัฐนิยมฉบับนี้ ได้แก่ ความต้องการของรัฐที่จะให้เด็กเรียกขานไทย โดยใช้ชื่อไม่ถูกต้องตามเชื้อชาติและความนิยมของผู้ถูกเรียก อาทิ การเรียกว่า “ลาว” หรือ “เงี้ยว” อธิปไตยกรมศิลปากร คือ หลวงวิจิตรวาทการ จึงมีคำสั่งให้เปลี่ยนชื่อเพลงไทยทั้งหมดที่มีคำว่า “ลาว” หรือ “เงี้ยว” ประกอบอยู่ โดยให้ตัดคำว่า “ลาว” หรือ “เงี้ยว” ออก (วิมาลา ศิริพงษ์, 2537: 96) หรือ มิฉะนั้นก็ตั้งชื่อใหม่โดยใช้เกณฑ์ทางดนตรีเป็นหลัก มีเพลงที่ถูกเปลี่ยนชื่อในคราวนี้ทั้งสิ้นถึง ๕๕ เพลง

มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๖ รัฐบาลได้ออกพระราชกฤษฎีกา “**กำหนดวชิรมังคฆทางศิลปกรรม เกี่ยวกับการบันเลงดนตรีการขับร้องและการพากย์**” ขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (กรมศิลปากร. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2486 อ้างถึงใน วิมาลา ศิริพงษ์, 2537: 112-113)

ระเบียบการกรมศิลปากรว่าด้วยการขออนุญาตและการบันเลงดนตรีโดยเอกเทศ การขับร้อง และการพากย์
อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 10 และมาตรา 11 แห่งพระราชกฤษฎีกา กำหนดวชิรมังคฆทางศิลปกรรม เกี่ยวกับการบันเลงดนตรีการขับร้องและการพากย์ พุทธศักราช 2486 และด้วยความเห็นชอบของสภาวชิรมังคฆแห่งชาติ กรมศิลปากร กำหนดระเบียบการขออนุญาตการควบคุมบันเลงโดยเอกเทศ การขับร้องและการพากย์ไว้ดังนี้

1. การบันเลงดนตรีโดยเอกเทศ ให้จัดบันเลงดังต่อไปนี้
  - ก. มหาดุริยางค์ ใช้บันเลงในสังคีตสถานหรือในสถานที่อื่นประกอบด้วยเกียรติยศ
  - ข. มัชฌิมดุริยางค์ ใช้บันเลงในสังคีตสถานหรือในที่ม้งานต่าง ๆ
  - ค. จุลดุริยางค์ ใช้บันเลงในสังคีตสถานหรือในที่ม้งานต่าง ๆ
  - ง. อคารดุริยางค์ ใช้บันเลงในห้องโถง
  - จ. ต้นตูดุริยางค์ ใช้บันเลงในสังคีตสถานหรือในที่ม้งานต่าง ๆ
  - ฉ. ปกนกะดุริยางค์ ใช้บันเลงในสังคีตสถานหรือในที่ม้งานต่าง ๆ
  - ช. กั๊กดนตรี ใช้บันเลงในห้องโถง
  - ซ. โยชวาทิต ใช้บันเลงสำหรับนำแถว หรือบันเลงกลางแจ้งหรือในที่งานต่าง ๆ
  - ญ. แตรวง ใช้บันเลงประจำกองทหาน หรือนำแถว หรือบันเลงกลางแจ้ง หรือในที่ม้งานต่าง ๆ
  - ด. ดนตรีลีลาส ใช้บันเลงประกอบการลีลาสหรือในที่ม้งานต่าง ๆ

- ด. ปี่พาทย์ ใช้บันเลงในงานพิธีในที่ม้งานต่าง ๆ
- ถ. เครื่องสาย ใช้บันเลงในที่ม้งานต่าง ๆ
- ท. มโหรี ใช้บันเลงในที่ม้งานต่าง ๆ
- ธ. แตรสังข์ ใช้บันเลงในพิธีการของทางราชการ
- น. กลองชนะ ใช้บันเลงในพิธีการของทางราชการ
- บ. ปี่กลอง ใช้บันเลงในการก็ลาเช่นกัน เช่น การแสดงกะบี่กะบองหรือชกมวย เป็นต้น
- ป. ดุริยางค์ชาติ ใช้บันเลงในที่ม้งานต่าง ๆ

2. การบันเลงดนตรีตาม ข้อ 1 (ก) ถึง (น) ให้บันเลงได้โดยมิต้องขออนุญาต แต่ต้องอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร

การบันเลงตามข้อ (บ) ถึง (ป) ต้องยื่นเรื่องราวขออนุญาตต่อกรมศิลปากรก่อนจึงบันเลงได้ และขอขึ้นชอกก่อนวันบันเลงไม่น้อยกว่า 2 วัน เพื่อการนี้ กรมศิลปากรอาจให้บันเลงให้ดูเพื่อประกอบการพิจารณาก็ได้

การบันเลงดนตรีที่ผิดแผกจากที่กล่าวนี้ ถ้ามีเหตุผลเป็นพิเศส ก็ให้ผู้ประสงค้จะจัดการบันเลงยื่นคำร้องชี้แจงแสดงเหตุผลโดยละเอียดทั้งสแดงความจำเป็นพิเศสจึง แล้วยื่นต่อกรมศิลปากร

3. การบันเลงดนตรีที่มีต้องขออนุญาตก็ดี หรือที่ต้องขออนุญาตและได้รับอนุญาตแล้วก็ดี ถ้ากรมศิลปากร พิจารณาเห็นว่า ได้จัดบันเลงไม่ถูกต้องตามหลักวิชา หรือไม่เหมาะสมด้วยประการใด ๆ จะสั่งให้แก้ไขหรือระงับการบันเลงเสียเลยได้

4. ผู้ขับร้องประกอบการสังคีต และขับร้องโดยเอกเทศซึ่งมิใช่ขับร้องตามบทละคอนและผู้พากย์ ต้องยื่นเรื่องราวขออนุญาตต่อกรมศิลปากรก่อนการสแดงไม่น้อยกว่า 3 วัน และต้องส่งบทประพันธ์ 3 ชุดพร้อมทั้งเรื่องราวของอนุญาตด้วย

5. ในการตรวจบทประพันธ์ ถ้ากรมศิลปากรเห็นสมควรให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงหย่างใด ผู้ขออนุญาตต้องปฏิบัติตาม

6. ผู้บันเลง ผู้ขับร้องและผู้พากย์ ต้องปฏิบัติกาแต่งกายให้ถูกต้องตามรณินยม ห้ามมิให้นั่งบันเลง ขับร้อง และพากย์บนพื้นราบ ต้องจัดที่วางเครื่องดนตรีให้สามารถนั่งบันเลงได้โดยเหมาะสมเป็นอารยะ

7. ทุกคราวที่มีการบันเลงดนตรี การขับร้องหรือการพากย์ ผู้จัดให้การสแดง ต้องยอมให้เจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรเข้าดูได้ เจ้าหน้าที่นี้กรมศิลปากรจะได้ออกบัตรประจำตัวให้เป็นสำคัญ

8. การบันเลงดนตรีสากลนิยมทุกประเภทและดนตรีประเพณีนิยมเฉพาะประเภทปี่พาทย์เครื่องสาย และมโหรี ที่จัดทำเป็นอาชีพอันมิใช่เป็นของทางราชการหรือองค์การของรบับาล ซึ่งผู้ใดจะจัดให้มีขึ้นพายหลังวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2486 จะต้องใช้ผู้บันเลงซึ่งได้รับประกาศนียบัตรของกรมศิลปากรว่าเป็นศิลปิน ห้ามมิให้ใช้บันเลง ซึ่งมีได้รับประกาศนียบัตรหรือใบสำคัญที่กล่าวข้างต้น

9. ให้ข้าหลวงประจำจังหวัดทุกจังหวัด เว้นจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจในการอนุญาตและการควบคุมการบันเลงดนตรีตามมาตรา 9 แห่งพระราชกรีสติกา กำหนดวธรมัมทางศิลปกรรมเกี่ยวกับการบันเลงดนตรี พุทธศักราช 2486 ในเขตจังหวัดของตนแทนกรมศิลปากร และให้ถือใช้ระเบียบการนี้โดยอนุโลม

ระเบียบการให้ไว้ นะ วันที่ มกราคม 2486

อธิบดี

จากประกาศรัฐนิยามฉบับที่ 3 และพระราชกฤษฎีกา “กำหนดวัฒนธรรมทางศิลปะ เกี่ยวกับการบันเลงดนตรีการขับร้องและการพากย์” หลักฐานสองชิ้นนี้ แสดงให้เห็นถึงความคิดของจอมพลแปลก พิบูลสงครามที่เกี่ยวกับดนตรีไทยว่า ท่านยังขาดความเข้าใจลักษณะสภาพของดนตรีไทย ท่านมีความต้องการเพียงจะสร้างศิลปวัฒนธรรมของไทย ให้มีคุณภาพทัดเทียมกับอารยประเทศในซีกโลกตะวันตก จึงได้ออกประกาศและพระราชกฤษฎีกาควบคุมการบรรเลงดนตรีไทยให้มีคุณภาพมากขึ้น

ได้มีการตราระเบียบกรมศิลปากรออกมาควบคุมการบรรเลงดนตรีและผู้บรรเลงดนตรี ขับร้องและการพากย์ ที่ทำเป็นอาชีพหรือที่แสดงอยู่ที่สาธารณะ ขอบบังคับที่สำคัญอีกส่วนหนึ่ง ได้แก่ การกำหนดให้นักดนตรีไทยเอกชนทั้งหมดทั่วประเทศที่บรรเลงเป็นอาชีพต้องมีประกาศนียบัตรรับรองความเป็นศิลปินหรือใบสำคัญเทียบเท่าจากกรมศิลปากร ผู้ที่ไม่มีเอกสารดังกล่าว ไม่มีสิทธิ์ในการบรรเลงได้ และในการขับร้องและการบรรเลงแต่ละครั้ง หากมิใช่การขับร้องตามบทละคร ต้องมีการยื่นขออนุญาตต่อกรมศิลปากร โดยต้องแนบบทไปให้พิจารณาด้วย นอกจากนี้ ในการบรรเลง ผู้บรรเลงจะต้องแต่งกายตามรัฐนิยาม และห้ามวางเครื่องดนตรีและนั่งบรรเลงกับพื้น พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้มีผลกระทบรุนแรงต่อวงดนตรีไทยอย่างมาก เป็นการแสดงถึงการไม่สนับสนุนการแสดงดนตรีไทยอย่างชัดเจน ผลก็คือไม่มีผู้ขาดดนตรีไทยไปแสดงหรือบรรเลงตามงาน และแม้แต่สถานีวิทยุของกรมโฆษณาการก็ไม่เปิดเพลงไทยเลย

นักดนตรีไทยที่เป็นข้าราชการเดือนร่อนน้อยกว่านักดนตรีไทยที่เป็นเอกชน เพราะถึงแม้ว่าจะไม่มีงานทำเลยในช่วงนั้น แต่ยังคงได้รับเงินเดือนปกติ นักดนตรีไทยเอกชนได้รับผลกระทบเพราะมีผู้ว่าจ้างงานนั้นน้อยลงมาก การทำมาหากินจึงเกิดฝืดเคืองรายได้ต่ำ ชำยังต้องเข้ารับการอบรมรับรองความเป็นศิลปินไปใช้ในการทำงาน ขณะนี้ นักดนตรีไทยขาดกำลังใจ จึงมีนักดนตรีไทยไม่น้อยที่ขายเครื่องดนตรีทิ้งและไปประกอบอาชีพอื่น บางคนถึงกับบอกขายเครื่องดนตรี เพราะเมื่อเขาหยุดเล่นจะเก็บไว้ก็เสียเปล่า เครื่องดนตรีที่ทำอย่างงดงามวิจิตรหลายต่อหลายชิ้นถูกเปลี่ยนเป็นเงินมาจับจ่ายใช้สอย บางชิ้นถูกขายทอดตลาดออกไปเป็นรูปของเก่าหรือขายต่อไปยังต่างประเทศก็มีไม่น้อย รัฐบาลไม่ส่งเสริมการบรรเลงดนตรีไทยและพยายามจะให้คนไทยหันไปเล่นดนตรีแบบตะวันตก มีข้อกำหนดให้ผู้บรรเลงดนตรีไทยจะต้องมีบัตรประจำตัวศิลปิน ผู้ที่จะได้รับบัตรต้องผ่านการอบรมความรู้เกี่ยวกับดนตรีไทยทางทฤษฎี

นักดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงอีกหลายท่านมีปฏิกิริยาด้วยการไม่เข้ารับการอบรม และหยุดเล่นดนตรีชั่วคราว อาทิ พระยาภูมิเสวิน คุณหญิงไพฑูริย์ กิตติวรรณ ส่วนหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้แต่งเพลงแสนคำนึง เถาขึ้น โดยนำเพลงลาว

เพลงหนึ่งมาประดิษฐ์ใหม่ให้ลีลาผิดแผกไปจากเดิม แล้วแต่งเนื้อร้องระบายความคับแค้นใจที่ถูกห้ามเล่นดนตรีไทย อย่างไรก็ตาม ด้วยความล่อแหลมของบทร้องดังกล่าวในช่วงนั้น คุณหญิงจีน ศิลปินรเพลง ผู้เป็นริดาจึงทำลายต้นฉบับไป (มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปินรเพลง), 2534: 149)

พ.ศ. 2487 นายควง อภัยวงศ์ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้ยกเลิกประกาศรฐนียมรวมทั้งกฎระเบียบต่างๆ ที่บังคับใช้กันในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ผลสืบเนื่องจากการควบคุมการบรรเลงดนตรีไทย ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบรรเลงดนตรีแบบใหม่ขึ้น โดยมีการประสมประสานกับดนตรีตะวันตกตามความประสงค์ของผู้นำประเทศในขณะนั้น ทำให้เกิดลักษณะวงดนตรีแบบที่เรียกว่า สังกิตสัมพันธ์ ขึ้นในเวลาต่อมา รูปแบบของบทเพลงของวงสังกิตสัมพันธ์นั้น มีลักษณะเป็นทำนองเพลงไทยแบบเนื้อเต็ม มีการเอื้อนทำนองน้อย กลายเป็นสิ่งที่นิยมในเวลาต่อมาส่งผลให้เกิดความชบเซาต่อการบรรเลงดนตรีไทยในรูปแบบเดิม กลายกลับว่า การบรรเลงดนตรีไทยแท้เป็นของเซย ถ้าสมัย ทำให้เด็กและเยาวชนรุ่นหลังไม่นิยมบรรเลงดนตรีไทย

การห้ามบรรเลงดนตรีในประวัติดนตรีไทย ทั้ง 3 ครั้งนั้น ได้แก่ **ครั้งที่ 1** สมัยกรุงศรีอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดังปรากฏในกฎมณเฑียรบาลของกฎหมายตราสามดวง **ครั้งที่ 2** สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกาศห้ามมิให้เล่นแอ่วลาวเป่าแคน พ.ศ. 2408 **ครั้งที่ 3** สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ออกพระราชกฤษฎีกากระเบียบการกรมศิลปากรว่า ด้วยการขออนุญาตและการบรรเลงดนตรีโดยเอกเทศ การขับร้องและการพากย์ พ.ศ. 2486 การห้ามบรรเลงดนตรีไทยทั้ง 3 ครั้ง ล้วนแต่เป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ดนตรีไทยในเชิงลบ แต่จากผลสืบเนื่องในแต่ละครั้งของการห้ามหรือการควบคุมนั้น พบว่าเกิดปรากฏการณ์สิ่งใหม่ในวงการดนตรีไทยอยู่หลายประการ ซึ่งถือได้ว่า เหตุการณ์การห้ามบรรเลงดนตรีก่อให้เกิดประโยชน์และพัฒนาการความรู้ใหม่ๆ ต่อวงการดนตรีไทย ได้

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. 2521. **กฎหมายตราสามดวง**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอุดมศึกษา (แผนกการพิมพ์).
- กรมศิลปากร. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. 2486. อ้างถึงใน วิมาลา ศิริพงษ์. 2537-2538. “พัฒนาการปีพาทย์สมัยรัตนโกสินทร์.” **วารสารเพลงดนตรี** 1, 4 (ธันวาคม-กุมภาพันธ์): 80-115.
- ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2405-2408**. 2504. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง). 2534. **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงขึ้น ศิลปบรรเลง ต. จ.** กรุงเทพฯ: พิมพ์ศร พรินต์ติ้ง.
- วิมาลา ศิริพงษ์. 2537-2538. “พัฒนาการปีพาทย์สมัยรัตนโกสินทร์.” **วารสารเพลงดนตรี** 1, 4 (ธันวาคม-กุมภาพันธ์): 80-115.
- เอนก นาวิกมูล. 2523. **เพลงนอกศตวรรษ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

